

במשנת החסידות

מעשה מרכבה

ואם כן, מדוע מפטירין אנו בחג השבועות, זמן מתן תורתנו, שבודאי הי' הגילוי שבו גילוי נעלה שאין כמוהו, דוקא במרכבת יחזקאל?

ההסבר בכל זה יסודו במ"ש בספר תניא קדישא בענין ההתבוננות בתפילה בביטול צבא השמים אל הקב"ה.

לפי ביאורי תורת החסידות, כשאנו אומרים בברכות ק"ש של שחרית "ואשר משרתיו כולן עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול וכו'", שהיא ההתבוננות בעבודת המלאכים, הרי תוכן התבוננות זו הוא להביא את האדם להבנת והרגשת רוממות הא-ל, ושוב הוא בא אל הביטול וההכנעה האמיתית לפני הקב"ה.

כיוצא בדבר בפסוקי דזמירה, שם אנו אומרים את מזמורי התהלים אודות היילול והשירה שאומרים כל הנבראים לפני הקב"ה.

ומבאר רבינו הזקן בתניא (ספמ"ג בהגהה) בענין "וצבא השמים לך משתחוים", ש"גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל, אעפ"כ, כשנכנס לחצר המלך ורואה שרים רבים ונכבדים משתחוים לאיש א' תפול עליו אימה ופחד".

לפי זה, גילוי מעשה מרכבה משמעו גילוי ביטול כל הנבראים העליונים לפני הקב"ה. כלומר, גילוי האלקות שבמתן תורה הי' באופן כזה שישראל "ראו שרים רבים ונכבדים משתחוים" לפני הקב"ה. וזה מה שגרם ל"וירא העם וינועו וגו'".

אמנם, הדברים עמוקים יותר. התואר "מרכבה" בא להגדיר לא סתם השתחווי' וביטול להקב"ה, אלא אופן מיוחד של התבטלות.

ביאור ענין ה"מרכבה" בחסידות מבוסס על מארז"ל הידוע "האבות הן המרכבה", וגדר "מרכבה" הוא: כשם שהמרכבה בטלה לגמרי אל הרוכב באופן שאין למרכבה שום רצון עצמי כלל, אלא רק להביא את הרוכב למחוז חפצו ורצונו, כך "מרכבה להקב"ה" משמעה, מי שבטל בתכלית לרצונו ית' עד שאין לו שום רצון עצמי כלל. כל מעשיו דיבוריו ומחשבותיו, ואפילו תנועות אבריו, הם אך ורק כפי רצונו ית'. אין האדם אלא כמו מרכבה, שכשם שהרוכב מנהיג אותה, כך הרצון העליון הוא המכוון את כל מעשיו ואבריו. ולכן נקראים האבות בשם "מרכבה", לפי "שכל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מענייני עולם הזה ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם", "שכל ימיהם לעולם לא הפסיקו אפילו שעה אחת מלקשר דעתם ונשמתם לרבון העולמיים" (תניא פכ"ג ופ"ד).

וזהו גם שהמלאכים העליונים נקראים מרכבתו ית', לפי שהם בטלים בתכלית להקב"ה ואין להם שום רצון עצמי, ורק הרצון העליון לבדו הוא המנהיגם בכל ענייניהם.

הוא אומר: משמעות ה"מרכבה" היא ביטוי הביטול המוחלט של המלאכים אל הקב"ה. וזהו מה שחזו יחזקאל וישעי' - שראו במראה נבואתם כיצד המלאכים בטלים בתכלית למקורם ושרשם האלקי.

ולפי זה מובן גם ההבדל בין גילוי מעשה מרכבה דיחזקאל לזה שראה ישעי', שאצל יחזקאל הי' זה בקול רעש גדול ובאריכות ואילו ישעי' לא פירט כל כך: ביטול המלאכים שבעולם היצירה ש"ישותם" היא בתוקף יותר, הוא ברעש גדול, כי כדי "לשבור" ולבטל את ה"ישות" יש צורך במעשה רבתי בקול רעש גדול. אמנם ישעי' שראה את המרכבה דעולם הבריאה, הרי ביטול המלאכים דבריאה אינו ברעש גדול כל כך, משום שה"יש" שבהם מלכתחילה אינו "יש ממש", ולכן ביטולו גם הוא בקול דממה דקה.

לענין חידושו של "מתן תורה" נאמרו דברים רבים בספרי הלכה ודרוש, רמז קבלה ומוסר. גם בתורת החסידות מצינו הרבה ביאורים במהות החידוש דמתן תורה. ובאמת אין לך חידוש גדול ממעמד הר סיני לפי פשוט ענינו, ובלשון הרמב"ם בספרו היד, בהלכות יסודי התורה, שבמתן תורה "עינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר" את קול הקב"ה אומר את עשרת הדברות.

מובן מאילו, שהחידוש של מתן תורה מתחלק לפרטים רבים. וזהו סוד הדברים הרבים והדרשות הרבות שמצינו בחז"ל באופני הגילוי דמתן תורה, כלומר, כל דרשה בחז"ל באה ללמדנו צד מיוחד וחיידוש במעלת מתן תורה.

על הפסוק "רכב אלקים גו' אלפי שונאן אד' במ סיני בקודש" דרוש רז"ל, שבמתן תורה נגלה הקב"ה לישראל בהר סיני עם כל המרכבה העליונה.

והדבר נוגע להלכה, שהרי בחג השבועות מפטירין במעשה מרכבה, מרכבת יחזקאל, וטעם הדבר לפי פשוטו הוא, "על שם שנגלה בסיני ברבוא רבבות אלפי שונאן" (רש"י מגילה לא, א). ובאריכות יותר כתב הלבוש: "מפטירין במרכבה יחזקאל משום שבאותו היום באותו המעמד הנבחר השיגו כולם למעלת הנבואה, וכולם קטניהם וגדוליהם שמעו אנכי ולא יהי לך מפי הגבורה, ובלי ספק שכולם השיגו באותו מעמד מעשה מרכבה בכל מה שהשיג יחזקאל, כענין שנאמר וכל העם רואים את הקולות, שרמזו כולו למעשה מרכבה". ומפורש ברד"ק ליחזקאל, "כי ישראל ביום מתן תורה ראו המרכבה כמו שראה אותה יחזקאל עד שאמרו כי קטנה שבנשיהם גדולה היא כיחזקאל בן בוז".

והנה לכאורה לפום ריהטא יש להבין, איזה עניין מיוחד למדים אנו מזה שבא הקב"ה להר סיני עם כל המרכבה העליונה שלו. מדוע אינו מספיק זה שנגלה עליהם הקב"ה בכבודו ובעצמו? מה נוסף בבני ישראל על ידי גילוי המרכבה העליונה לגבי גילוי עצמותו ומהותו ית'?

ואדרבה: לפי סיפור חז"ל, שכשעלה משה למרום לקבל את התורה טענו המלאכים לפני הקב"ה מה לילוד אשה בינינו, וענה להם משה כלום יצר הרע יש בכם וכו', ניתן להבין, שמהותה של התורה הוא דבר שאינו שייך ל"מלאכים", אלא דוקא ליצורי אנוש, שהם בשר ודם. ואם כן, מהו ענין ה"מרכבה" שבמתן תורה? הרי המרכבה היא מרכבת מלאכים, שהם נושאים את המרכבה, ומה ענין מלאכים לנתינת התורה?

עוד דבר הדורש ביאור:

לפי הביאורים בחכמת הקבלה ובתורת החסידות אין "מעשה מרכבה" דיחזקאל הגילוי הנעלה ביותר. "מרכבת יחזקאל" לפי ביאורי הקבלה רומזת ל"עולם היצירה" והמלאכים שבו, שאין זו דרגת המלאכים הנעלית ביותר. למשל, מרכבת ישעי' (שנתפרשה בישעי' סימן ו') היא מרכבת "עולם הבריאה" שלמעלה מ"עולם היצירה".

וכן אמרו רז"ל, כל שראה יחזקאל ראה ישעי', למה יחזקאל דומה לבן כפר שראה את המלך ולמה ישעי' דומה לבן כרך שראה את המלך (חגיגה יג, ב). ואף שלפי פשוטו הכוונה היא שהחילוק ביניהם אינו במה שראו אלא במה שסיפרו בלבד, כדברי רש"י שם, דישעי' "לא חש לפרש את הכל, שהי' בן מלכים וגדל בפלטיין, ובן כרך הרואה את המלך אינו נבהל ואינו תמה ואינו חש לספר". אך מזה גופא שישעי' נק' בן כרך ויחזקאל נק' בן כפר מוכח שנבואת ישעי' היא נעלית יותר, וכמחז"ל שישעי' דוקא נקרא גדול שבנביאים (ילקוט ישעי' רמז שפה). לפי זה מובן, שהמרכבה שראה ישעי' היא במדרגה נעלית מן המרכבה שראה יחזקאל.

כללו של דבר: גדר "מעשה מרכבה" הוא - גילוי הביטול של המלאכים. אין זה גילוי אלקות בפני עצמו, אלא תיאור התוצאה של התגלות זו אצל נבראים, גילוי הביטול של ה"נבראים העליונים" לאלקות.

זהו, אם כן סוד הענין שבמתן תורה נגלה הקב"ה עם המרכבה העליונה. הגילוי שבמתן תורה לא היה רק בזה כל העם ראו את הגילוי האלקי, וקיבלו את תורתו, אלא היה בזה עוד ענין עיקרי: באותה שעה ראו והרגישו ישראל את אופן ביטול הנבראים לאלקות, שהיה הוא ענינה של המרכבה.

והרי זו היתה מטרת מתן תורה: לא רק שבני ישראל ילמדו תורה וישמרו את המצוות, אלא שיתבטלו בכל מהותם ועצמותם לרצונו ית', עד שאין שום דבר בחיי איש ישראל שניתן לרשותו. וכדברי המשנה: "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ונאמר "בכל דרכיך דעהו". תכליתו של מתן תורה היא שהנבראים שבעולם יהיו כמו הנבראים העליונים, שיהיו בטלים לאלקות כמו הנבראים העליונים שהם המלאכים.

לפי זה מובן היטב מדוע אנו מפטירין דוקא במרכבת יחזקאל ולא במרכבת ישעי'. שהרי דוקא במרכבת יחזקאל בא לידי ביטוי ביטולם של נבראים אלה שכבר יש בהם מציאות של "ישות" (דקה ומזוככת כמו שתהיה). אילו היינו מפטירין במרכבת ישעי', אין כאן אלא גילוי הביטול של המלאכים העליונים שמלכתחילה אין בהם "ישות" כל כך, ולא זו היא המטרה והתכלית של מתן תורה, אלא דוקא להמשיך את הביטול של המלאכים לתוך נבראים הנמצאים בעולם הזה הגשמי והחומרי דוקא, שיישותם גדולה כל כך עד שנדמה להם שהם מציאות בפני עצמו, והם בעבודתם ויגיעתם יגיעו לידי התבטלות גמורה להקב"ה.

אמנם עדיין לא הגענו לסוף דבר. סוד קריאת הפטרת יחזקאל בחג השבועות משמענו עוד יסוד עיקרי של מעמד הר סיני, ולכשתמצי לומר, יש כאן קשר הדוק עם יום ההילולא של מורנו הבעש"ט שחל בחג השבועות.

אחד מהיסודות העיקריים של תורת הבעש"ט הוא - אחדות ה', שבאמת "אין עוד מלבדו", כלומר, אין שום מציאות אמיתית בעולם בלעדו ית'. וכפי שמבאר אדמו"ר הזקן באורך בס' התניא חלק שני (שער היחוד והאמונה), על יסוד תורת הבעש"ט עה"פ "לעולם ה' דברך נצב בשמים", שהמציאות האמיתית של כל נברא ונברא אינה אלא ה"דבר ה'", כוחו ית', המהווה ומחיהו בכל רגע ורגע, ואילו נסתלק כוחו ית' מהנברא ההוא אפילו לרגע קט ה' חוזר לאין ואפס ממש כמו קודם ששת ימי בראשית ממש.

לכל נברא ונברא יש כח אלקי המיוחד אליו, והוא הוא שמו של הנברא בלשון הקודש, שאותיות השם מתארות את התכונות ואת ה"ציר" הרוחני של הכח האלקי ההוא, ותכונות הנברא המתהווה מכח אלקי זה מתאימות המה לתכונות הרוחניות של הכח האלקי.

למשל: השם "אבן" רומז על כח אלקי המורכב משלש כוחות אלקיים הנרמזים באותיות אל"ף ב"ת ונו"ן, וממנו מתהווה האבן גשמית עם כל תכונותיה. ונמצא, שהמציאות האמיתית של "אבן" אינה אלא הכח האלקי הרוחני המתואר באותיות אב"ן, והאבן הגשמית אינה אלא כמו "ראי" (שפיגל) המגלה לנו את הכח האלקי המלובש בו!

וזהו ענין אחדותו ית' שיתגלה לעין כל בביאת משיח צדקנו. בגאולה העתידה ימלא כבודו את כל הארץ, ובכל נברא ונברא יהי ניכר ונגלה כוחו ית' המחיהו ומהווהו, עד שלא נוכל להפריד בין הנברא וכח הבורא המלובש בו. אין עוד מלבדו - ממש. "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר", שיראו בכל דבר שבעולם את ה"דבר ה'" המח' ומהווה אותו.

אמנם, "כבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה כדכתיב את הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו, הראת ממש בראי' חושיית כדתיב וכל העם רואים את הקולות, רואים את הנשמע ופי' רז"ל מסתכלין למזרח ושומעין את הדבור יוצא אנכי כו' וכן לארבע רוחות ולמעלה ולמטה כדאיתא בתיקונים דלית אתר דלא מליל מיני' עמהון כו'" (תניא פל"ו).

זאת אומרת, שבעת מתן תורה נתגלה לישראל, בראי' חושיית, אחדותו של הקב"ה, שאין עוד מלבדו, וכל העולם כולו, ד' הרוחות ולמעלה ולמטה, "צעקו" ו"הכריזו" את אלקותו ית'.

לפי דברים אלה ניתן למצוא עומק חדש בהפטרת מרכבת יחזקאל דוקא.

וכך הם דברי בעל "עבודת הקודש" (ח"ד ספ"ח) בביאור מרכבת יחזקאל, וז"ל: "מתוך שראה והשיג (יחזקאל) במרכבה התחתונה ידע בעליונה כו' כי יש כסא למעלה מכסא ומרכבה למעלה ממרכבה ורוכב למעלה מרוכב וכבוד למעלה ממכבוד, ומתוך שראה ארבע חיות למטה ידע והכיר כי יש דוגמתן למטה". ותוכן דבריו, שהגילוי דמרכבת יחזקאל הוא כיצד כל הענינים שישנם למטה בעולם הם "דמות העליונות".

כלומר: מה שראה והשיג יחזקאל הוא, שראה בכל פרטי הענינים דלמטה כיצד כל ענינים הוא להיות "דמות העליונות". ישעי' שהוא "בן דרך שראה את המלך", ראה מלכתחילה את עצם הדבר שלמעלה, כמפורש במרכבת ישעי' "ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא וגו'" (זהו ש"ש שרפים עומדים ממעל לו" הוא רק פרט בזה). ובזה הוא החידוש דמרכבת יחזקאל, שהוא ראה בתוך כל פרטי הנבראים שלמטה, שאינם אלא "דמות" לכוחותיו של הקב"ה. ובכך מתגלה אחדותו ית' בעולם הזה הגשמי והחומרי.

ולכן מפטירין בחג השבועות במרכבת יחזקאל דוקא, כי זהו עיקר כוונת מתן תורה - לגלות אחדותו ית' למטה דוקא, ובלשון חז"ל, לבטל את הגזירה ד"עליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים". כלומר, במתן תורה ניתן הכח לראות בכל נברא שב"תחתונים" את שרשו ומקורו "בעליונים".

ועיקר ענין זה בא לידי ביטוי במרכבת יחזקאל, שענינה הוא לגלות בעולם כיצד כל מציאות העולם לכל פרטיו אינה אלא "דמות" הדבר כמו שהוא למעלה בשרשו ומקורו באלקות.

ואחרי ככלות הכל, אין הענין יוצא מדי פשוטו, שזמן מתן תורה הוא זמן ההתעסקות ב"מעשה מרכבה", לימוד פנימיות התורה, היא תורת החסידות, אשר דוקא ע"י לימוד זה יכול האדם לבוא אל הביטול האמיתי לאלקות, וכן אל ההכרה כיצד כל הענינים והדברים שלמטה אינם אלא דמות שרשם ומקורם למעלה באלקות, ועי"ז יוכל האדם להשלים את כוונת מתן תורה, "לתקן עולם במלכות שדי", ולעשות לו ית' דירה בתחתונים.

להקורא הנכבד!

מתכבדים אנו בזה, להגיש בפני קהל שוחרי התורה והחסידות, גליון "במשנת החסידות" השלישית, בשנה השלישית (העשרים ושמונה במספר). והפעם, בקשר לזמן מתן תורתנו שבו מפטירין במרכבת יחזקאל - הקשר שבין מתן תורה למעשה מרכבה, כפי שמבואר בספרי חסידות.

אוצר החסידות 

בשורה טובה! בעזרת השם נפתח שערי האתר החדש המכיל אלפי שיעורים בחסידות: תניא, לקוטי תורה, תורה אור, דרך מצותיך, מאמרי חסידות, הכל בסדר מסודר דבר דבור על אופניו, שעדיין לא נראה כבושם הזה. וכן אפשר למצוא שיעורים מסודר לפי פרשת השבוע ומועדים ונושאים שונים. לבקר באתר לחצו כאן. כתובת האתר: otzerhachassidus.com

מערכת לעבדך באמת

מטרתנו: לעודד לימוד החסידות ע"י הפצת ספרי הבעש"ט ותלמידיו הק'

info@otzerhachassidus.com